

Φωνές σε Δράση: Συμπερίληψη των φωνών των μαθητών και των οικογενειών τους στη λήψη εκπαιδευτικών αποφάσεων

Τελική συνοπτική έκθεση

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

ΦΩΝΕΣ ΣΕ ΔΡΑΣΗ

Συμπερίληψη των φωνών των μαθητών και των
οικογενειών τους στη λήψη εκπαιδευτικών
αποφάσεων

Τελική συνοπτική έκθεση

Ο Ευρωπαϊκός Φορέας για την Ειδική Αγωγή και την Ενταξιακή Εκπαίδευση (ο Φορέας) είναι ένας ανεξάρτητος και αυτοδιοικούμενος οργανισμός. Ο Φορέας συγχρηματοδοτείται από τα Υπουργεία Παιδείας των χωρών μελών του και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσω επιδότησης λειτουργίας στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, οι γνώμες και οι απόψεις που εκφράζονται είναι μόνο του/των συγγραφέα/ων και δεν αντανakλούν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές.

Οι απόψεις που εκφράζονται από οποιοδήποτε πρόσωπο στο παρόν έγγραφο δεν αντανakλούν απαραίτητα τις επίσημες απόψεις του Φορέα, των χωρών μελών του ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2023

Συντάκτες: Ανθούλα Κεφαλληνού και Diana Murdoch

Η παρούσα έκδοση είναι ένας πόρος ανοικτής πρόσβασης. Αυτό σημαίνει ότι έχετε το δικαίωμα ελεύθερης πρόσβασης, αξιοποίησης και διανομής της με την κατάλληλη αναφορά στον Ευρωπαϊκό Φορέα για την Ειδική Αγωγή και την Ενταξιακή Εκπαίδευση. Για περισσότερες πληροφορίες, ανατρέξτε στην πολιτική ανοικτής πρόσβασης του Φορέα: www.european-agency.org/open-access-policy.

Μπορείτε να παραθέσετε την παρούσα έκδοση ως εξής: Ευρωπαϊκός Φορέας για την Ειδική Αγωγή και την Ενταξιακή Εκπαίδευση, 2023. *Φωνές σε Δράση: Συμπερίληψη των φωνών των μαθητών και των οικογενειών τους στη λήψη εκπαιδευτικών αποφάσεων – Τελική συνοπτική έκθεση.* (Α. Κεφαλληνού και D. Murdoch, συντ.). Odense, Δανία

Το έργο αυτό αδειοδοτείται από την Άδεια **Creative Commons Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές**. Δεν μπορείτε να τροποποιήσετε ή να μεταφράσετε την παρούσα δημοσίευση χωρίς την έγκριση του Φορέα.

Με στόχο τη μεγαλύτερη προσβασιμότητα, η παρούσα έκθεση είναι διαθέσιμη σε 25 γλώσσες και σε προσβάσιμη ηλεκτρονική μορφή στον δικτυακό τόπο του Φορέα: www.european-agency.org

Αυτή είναι η μετάφραση του πρωτότυπου κειμένου στα αγγλικά. Σε περίπτωση αμφιβολιών σχετικά με την ακρίβεια των πληροφοριών στη μετάφραση, ανατρέξτε στο πρωτότυπο αγγλικό κείμενο.

ISBN: 978-87-7599-068-9 (Ηλεκτρονική μορφή)

Γραμματεία

Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Τηλ: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Γραφείο Βρυξελλών

Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Τηλ: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	5
1η φάση: Ανάπτυξη του πλαισίου VIA για ουσιαστική συμμετοχή στην ενταξιακή εκπαίδευση	6
<i>Βασικά ευρήματα από την ανασκόπηση της πολιτικής</i>	6
<i>Βασικά ευρήματα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας</i>	7
2η φάση: Εφαρμογή του πλαισίου VIA στην πράξη	10
Η εργαλειοθήκη «Φωνές σε Δράση»	12
Βασικά μηνύματα για τους διαμορφωτές της πολιτικής	13
Τελικές παρατηρήσεις	15
Βιβλιογραφικές αναφορές	16

Εισαγωγή

Η προώθηση της συμμετοχής των μαθητών και των οικογενειών στη λήψη αποφάσεων και τη χάραξη πολιτικής αποτελεί προτεραιότητα για τους ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς. Ωστόσο, ο βαθμός στον οποίο οι μαθητές και οι οικογένειές τους λαμβάνονται πραγματικά υπόψη σε σημαντικές αποφάσεις που τους επηρεάζουν εξακολουθεί να ποικίλλει.

Η δραστηριότητα **Φωνές σε Δράση (VIA)**, που πραγματοποιήθηκε από τον Ευρωπαϊκό Φορέα για την Ειδική Αγωγή και την Ενταξιακή Εκπαίδευση (ο Φορέας), εξέτασε πώς μπορούν να συμπεριληφθούν ουσιαστικά οι φωνές των μαθητών και των οικογενειών τους στις διαδικασίες λήψης εκπαιδευτικές αποφάσεων. Αυτό έγινε ως ανταπόκριση σε αιτήματα μελών του Συμβουλίου Εκπροσώπησης από χώρες του Φορέα και σύμφωνα με τις διεθνείς προσκλήσεις και πρωτοβουλίες για τη μεγαλύτερη συμμετοχή εμπλεκόμενων φορέων από διάφορες γενεές στη λήψη εκπαιδευτικών αποφάσεων.

Η VIA είχε δύο βασικούς στόχους:

- να δημιουργήσει το πλαίσιο και τη συλλογιστική για την ευρέως αναγνωρισμένη ανάγκη συμμετοχής των φωνών των μαθητών και των οικογενειών στη λήψη αποφάσεων·
- να προσδιορίσει πώς οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και άλλοι εμπλεκόμενοι φορείς μπορούν να ανταποκριθούν στην ανάγκη αυτή έμπρακτα, σε διαφορετικές χώρες και διαφορετικά πλαίσια.

Οι στόχοι αυτοί επιτεύχθηκαν σε δύο διαδοχικές φάσεις. Η 1η φάση περιελάμβανε μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, μια ανάλυση του τρόπου με τον οποίο οι προηγούμενες εργασίες του Φορέα συμπεριλάμβαναν τις φωνές των μαθητών και των οικογενειών και μια συλλογή σχετικών παραδειγμάτων χωρών. Η 2η φάση περιελάμβανε ενδελεχείς εργασίες σε τρεις χώρες (Ισλανδία, Μάλτα και Νορβηγία) για τον προσδιορισμό και την εξάσκηση αποτελεσματικών τρόπων συμμετοχής των μαθητών και των οικογενειών.

Η 1η και η 2η φάση οδήγησαν στα ακόλουθα αποτελέσματα:

- Μια **ανασκόπηση της βιβλιογραφίας**, που παρέχει το εννοιολογικό και εμπειρικό υπόβαθρο της VIA (Ευρωπαϊκός Φορέας, 2022α)
- Μια **ανακεφαλαιωτική έκθεση**, που περιγράφει λεπτομερώς όλες τις δραστηριότητες και τα κύρια ευρήματα της VIA (Ευρωπαϊκός Φορέας, 2022β)
- Την **εργαλειοθήκη «Φωνές σε δράση»**, μια διαδικτυακή πρακτική πηγή που παρέχει οδηγίες για δράσεις
- Ένα **ενημερωτικό γράφημα**, που απεικονίζει το πλαίσιο VIA για ουσιαστική συμμετοχή στην ενταξιακή εκπαίδευση και τα βασικά μηνύματα της δραστηριότητας
- Ένα βίντεο, που παρουσιάζει τις φωνές των μαθητών, των οικογενειών και των διαμορφωτών της πολιτικής σε μια εκδήλωση VIA
- Η τελική αυτή έκθεση, συνοψίζει τη μεθοδολογία και τα κύρια αποτελέσματα της δραστηριότητας.

1η φάση: Ανάπτυξη του πλαισίου VIA για ουσιαστική συμμετοχή στην ενταξιακή εκπαίδευση

Στην 1η φάση (2021), η ομάδα του Φορέα πραγματοποίησε μια ανασκόπηση της πολιτικής και της βιβλιογραφίας για την ακαδημαϊκή έρευνα για να δημιουργήσει μια άρτια εννοιολογική και εμπειρική βάση για την VIA. Η ομάδα συνέλεξε επίσης και ανέλυσε παραδείγματα ενεργού συμμετοχής μαθητών και οικογενειών στη λήψη αποφάσεων από προηγούμενες εργασίες του Φορέα και από 19 **χώρες μέλη του Φορέα**.

Το αποτέλεσμα της εργασίας αυτής είναι η **ανασκόπηση της βιβλιογραφίας VIA** (Ευρωπαϊκός Φορέας, 2022a), στην οποία παρέχεται η ακριβής συλλογιστική και βασικά στοιχεία σχετικά με τους ουσιαστικούς τρόπους συμπερίληψης των φωνών των μαθητών και των οικογενειών τους στη λήψη εκπαιδευτικών αποφάσεων.

Τα ευρήματα της ανασκόπησης της πολιτικής και της βιβλιογραφίας καταδεικνύουν ξεκάθαρα την αυξανόμενη αναγνώριση της σημασίας της συμπερίληψης των φωνών των μαθητών και των οικογενειών τους στη λήψη εκπαιδευτικών αποφάσεων. Ωστόσο, υπάρχει έλλειψη γνώσεων και δεξιοτήτων σχετικά με το πώς μπορεί να επιτευχθεί αυτό στην πράξη, σε διαφορετικά πλαίσια και με διαφορετικούς εμπλεκόμενους φορείς.

 Είμαστε εμείς που βρισκόμαστε στο σχολείο. Θα πρέπει εμείς να είμαστε οι πιο σημαντικές φωνές.

(Εκπρόσωπος μαθητών, εκδήλωση VIA)

Βασικά ευρήματα από την ανασκόπηση της πολιτικής

- Το δικαίωμα των παιδιών να ακούγονται και να λαμβάνεται υπόψη η γνώμη τους σε θέματα που τα αφορούν αφορά ΟΛΑ τα παιδιά. Χρειάστηκαν 30 χρόνια συνεχών πολιτικών δράσεων και σχολικών πρακτικών για να μεταβούμε από την αναγνώριση των παιδιών ως υποκειμένων, στην ουσιαστική απόλαυση του δικαιώματος αυτού από τα παιδιά.
- Πρέπει να ζητείται η γνώμη των οικογενειών, υπό την προϋπόθεση ότι το πρωταρχικό μέλημα στις τελικές αποφάσεις είναι πάντα η αρχή του «βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού».
- Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να λαμβάνουν καθοδήγηση και υποστήριξη από τους οργανισμούς, τα ιδρύματα και τις κοινότητες. Οι οικογένειες έχουν επίσης αυτό το

δικαίωμα στο πλαίσιο των καθηκόντων που έχουν αναλάβει να επιτελέσουν απέναντι στα παιδιά.

- Η ευθυγράμμιση των πολιτικών και η συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών, των γονέων και των οικογενειών.
- Οι χώρες πρέπει να δεσμευτούν να συστηματοποιήσουν και να αναπτύξουν αποτελεσματικές διαδικασίες για τη συμμετοχή και την αλληλεπίδραση των μαθητών και των οικογενειών σε συνέργεια με όλα τα ιδρύματα και τους εμπλεκόμενους φορείς σε όλα τα θέματα που αφορούν τα παιδιά.

Βασικά ευρήματα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας

- Παρότι υπάρχει σημαντικός όγκος βιβλιογραφίας γύρω από τη φωνή και την ανάγκη να ακουστεί η φωνή του μαθητή στην εκπαιδευτική ρητορική, εξακολουθεί να υπάρχει ένα κενό μεταξύ έρευνας και πρακτικής.
- Η έλλειψη ηθικών προσεγγίσεων αποδεικνύεται από τις ανισορροπίες ισχύος, την έλλειψη σαφήνειας στους σκοπούς, τις μεθόδους και τα αποτελέσματα και την περιθωριοποίηση και τη φίμωση ορισμένων φωνών.
- Η έρευνα επικεντρώνεται γενικά στη συμμετοχή σε επίπεδο σχολείου ή τάξης και λιγότερο στη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων σε επίπεδο πολιτικής.
- Η ερευνητική βιβλιογραφία δεν διερευνά σε μεγάλο βαθμό τη διαγενεακή συμμετοχή ή τη συμμετοχή της κοινότητας στην εκπαίδευση.
- Η έρευνα για τους ενήλικες και τους μαθητές που είναι ευάλωτοι στον αποκλεισμό συνεχίζεται στα «σιλό», με βάση διάφορες ταξινομήσεις και ετικέτες.
- Η ενεργός εμπλοκή στη συμμετοχική έρευνα πολλαπλών ομάδων ευάλωτων στον αποκλεισμό είναι περιορισμένη.
- Η μεγαλύτερη χρήση των πόρων που προσφέρονται από την υποστηρικτική και ψηφιακή τεχνολογία και από μη κυβερνητικές οργανώσεις και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών θα μπορούσε να αλλάξει σημαντικά τις ερευνητικές μεθόδους σχετικά με τις φωνές.

Στην 1η φάση διεξήχθησαν περαιτέρω εργασίες που οδήγησαν στην ανάπτυξη του πλαισίου VIA για ουσιαστική συμμετοχή στην ενταξιακή εκπαίδευση. Το πλαίσιο, που απεικονίζεται στο **ενημερωτικό γράφημα VIA**, έχει τέσσερα βασικά στοιχεία: **τον χώρο, τη φωνή, το κοινό και την επιρροή**. Τα στοιχεία αυτά αντλήθηκαν από ένα **μοντέλο συμμετοχής των παιδιών** που αναπτύχθηκε από την καθηγήτρια Laura Lundy του Queen's University στο Μπέλφαστ (**Lundy, 2007**).

Το πλαίσιο VIA εφάρμοσε το μοντέλο της Lundy σε εκπαιδευτικά πλαίσια και το επέκτεινε ώστε να συμπεριλάβει τις οικογένειες, εκτός από τα παιδιά και τους νέους. Βασίστηκε επίσης σε άλλα θεωρητικά μοντέλα για την εμπλοκή των μαθητών και των οικογενειών, έτσι ώστε να συνεκτιμήσει ευρύτερα ηθικά ζητήματα (π.χ. το έργο της **UNICEF, 2020**).

Τα τέσσερα στοιχεία συνεργάζονται αλληλεπιδραστικά και επαναληπτικά.

Χώρος θεωρείται, υπό μια ευρεία έννοια, ως η ευκαιρία έκφρασης απόψεων σε ένα ασφαλές, συμμετοχικό περιβάλλον.

Φωνή είναι το μέσο με το οποίο οι συμμετέχοντες μπορούν να εκφράσουν τις απόψεις τους. Σκοπός της είναι να διασφαλίσει ότι ο καθένας μπορεί να εκφράσει τις απόψεις του με τρόπο προσιτό, σχετικό, κατάλληλο και ουσιαστικό για κάθε άτομο ή ομάδα.

Επιρροή είναι ο τρόπος με τον οποίο οι απόψεις ενσωματώνονται στις αποφάσεις και στις αλλαγές που προκύπτουν, εξασφαλίζοντας έτσι την ουσιαστική συμμετοχή.

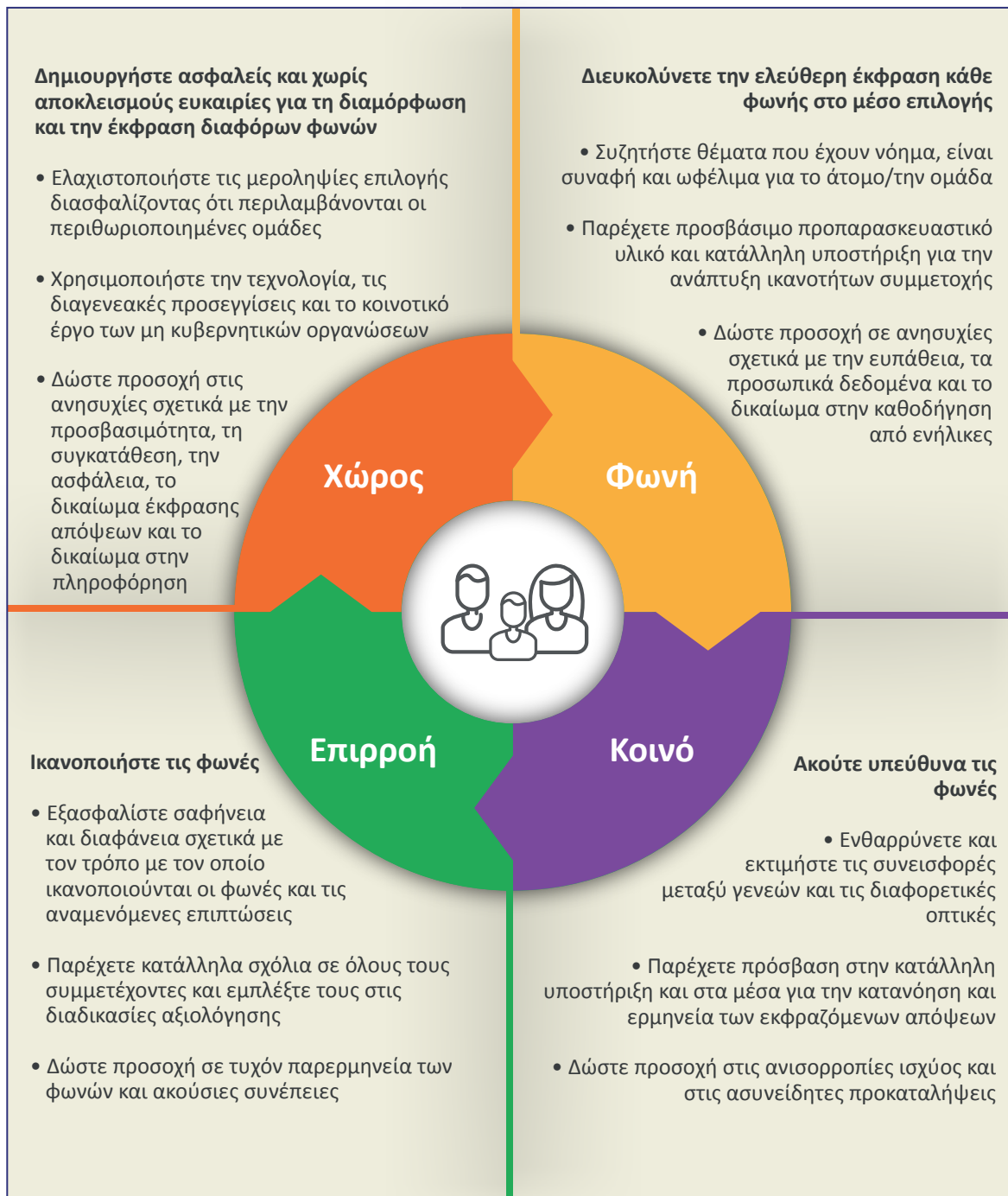

Κοινό είναι ο ρόλος του ακροατή στη διατύπωση των απόψεων. Οι ακροατές πρέπει να είναι σε θέση να επικοινωνούν τις απόψεις των άλλων με υπευθυνότητα.

Σε όλες τις πτυχές του πλαισίου υιοθετείται μια **ηθική προσέγγιση**, για την ευαισθητοποίηση και τη συνεξέταση ζητημάτων όπως η συγκατάθεση, η συναίνεση, η προσβασιμότητα, η ευπάθεια, η ασφάλεια, οι ανισορροπίες ισχύος, η μεροληψία και η διαφάνεια.

Πλαίσιο VIA

Σχήμα 1. Πλαίσιο VIA για ουσιαστική συμμετοχή στην ενταξιακή εκπαίδευση: βασικά στοιχεία και ηθικές εκτιμήσεις

2η φάση: Εφαρμογή του πλαισίου VIA στην πράξη

Στη 2η φάση (2022), εκπρόσωποι από την Ισλανδία, τη Μάλτα και τη Νορβηγία συγκρότησαν μια ολιγομελή ομάδα για να συνεργαστούν και να συμμετάσχουν σε διαδραστικές ανά χώρα δραστηριότητες με μαθητές και οικογένειες. Το πλαίσιο VIA διαμόρφωσε τη μεθοδολογία και χρησίμευσε ως ένας πρακτικός οδηγός για τις δραστηριότητες αυτές.

Η εμπλοκή των χωρών είχε ως σκοπό:

- την επεξεργασία και την επικύρωση των πρακτικών πτυχών του πλαισίου VIA, σε σχέση με τα βασικά στοιχεία του χώρου, της φωνής, του κοινού και της επιρροής·
- τη συμβολή στην ανάπτυξη της εργαλειοθήκης VIA.

Κάθε χώρα επέλεξε το δικό της θέμα και τον πιο κατάλληλο τρόπο συνεργασίας με τους εμπλεκόμενους φορείς σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο. Η ομάδα VIA υποστήριξε τις χώρες παρέχοντας αναστοχαστικές ερωτήσεις με βάση το πλαίσιο VIA ως κατευθυντήριους άξονες για κάθε στάδιο. Ανάλογα με το επιλεγμένο θέμα και τους συμμετέχοντες, η ομάδα VIA παρείχε επίσης στοχευμένους πρακτικούς πόρους (π.χ. εργαλεία, κατευθυντήριες γραμμές και κατάλληλες μεθοδολογίες).

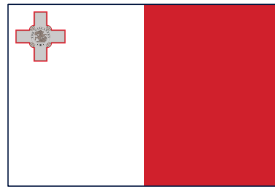
Μετά τις αρχικές ομαδικές συζητήσεις, κάθε χώρα ανέπτυξε και ανέλαβε την προγραμματισμένη δραστηριότητά της στο εθνικό της πλαίσιο. Στόχος και των τριών ήταν η διερεύνηση των εμπειριών συμμετοχής των μαθητών και των οικογενειών μέσω διαφόρων δραστηριοτήτων παρότρυνσης για τη διατύπωση απόψεων, όπως εκπαιδευτικοί περίπατοι, ομάδες εστίασης, συνεντεύξεις ή παρατηρήσεις.

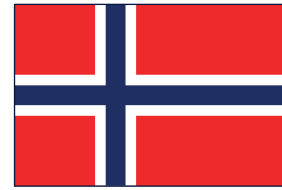
Ισλανδία

Εκπαιδευτικοί περίπατοι
και ομάδες εστίασης με
μαθητές

Μάλτα

Συνεντεύξεις με
οικογένειες
Δραστηριότητες με
μαθητές

Νορβηγία

Παρατηρήσεις
Έρευνα σε μαθητές
Συνεντεύξεις με
διαμορφωτές της πολιτικής

Σχήμα 2. Δραστηριότητες στις τρεις χώρες

Συγκεκριμένα, οι δραστηριότητες της Ισλανδίας αποσκοπούσαν στην αξιολόγηση μιας πολλά υποσχόμενης πρωτοβουλίας που είχε πραγματοποιηθεί στο παρελθόν σε ένα μικρό σχολείο με υψηλό ποσοστό μεταναστών μαθητών. Η Μάλτα αξιολόγησε την εφαρμογή μιας πολιτικής για τη δημιουργία μονάδων για μαθητές με αυτισμό στα γενικά σχολεία, συλλέγοντας πληροφορίες από μαθητές που φοιτούν στις μονάδες και λαμβάνοντας συνεντεύξεις από τους γονείς τους. Η Νορβηγία αξιολόγησε τις διαδικασίες και τις δομές διαβούλευσης που ίσχυαν σε εθνικό επίπεδο με εκπροσώπους μαθητών και διαμορφωτές της πολιτικής.

«Όσοι από εμάς αντιμετωπίζουμε αναπηρία, συνήθως δεν συμμετέχουμε στον διάλογο για τη ζωή μας.»

(Cologon, 2020, σελ. 2)

Παρά τις διαφορές στους στόχους, τα πεδία και τα πλαίσια αυτών των ανά χώρα δραστηριοτήτων, προέκυψαν **κοινά θέματα** κατά τη διάρκεια των ομαδικών συζητήσεων και προβληματισμών, τα οποία αφορούν την επίτευξη ουσιαστικής συμμετοχής:

- Όποιος κι αν είναι ο σκοπός της ακρόασης, οι φωνές θα πρέπει να προέρχονται από διαφορετικούς μαθητές/οικογένειες, με **πολλαπλές ταυτότητες και σύνθετες εμπειρίες** σε διαφορετικά περιβάλλοντα, και όχι από μια ομοιογενή ομάδα.
- Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίδεται στις **αντίθετες και αντικρουόμενες απόψεις** που υπάρχουν μεταξύ διαφορετικών ομάδων μαθητών/οικογενειών.
- Προκύπτουν ορισμένα πρακτικά και ηθικά ζητήματα όσον αφορά την ανωνυμία και την εξασφάλιση της **ενημερωμένης συναίνεσης ή συγκατάθεσης**, ειδικά όταν στρατολογούνται μαθητές με διαφορετικές ανάγκες/προβλήματα προσβασιμότητας.
- Οι αποφάσεις και οι αλλαγές ενδέχεται να πρέπει να ληφθούν «επί τόπου», λόγω χρονικών περιορισμών ή **απροσδόκητων γεγονότων**. Η διοργάνωση δια ζώσης συναντήσεων με μαθητές από όλη τη χώρα μπορεί να είναι χρονοβόρα και δαπανηρή και χρειάζεται προσεκτικό σχεδιασμό.
- **Τα σχολεία και οι διδάσκοντες** μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές και τις οικογένειές τους να εκφράσουν τις απόψεις τους.

- Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στο να εξασφαλιστεί η ουσιαστική συμμετοχή όσων είναι **ευάλωτοι, περιθωριοποιημένοι** ή των οποίων η φωνή ακούγεται σπάνια.

Τα κοινά αυτά θέματα επικύρωσαν βασικές πτυχές του πλαισίου VIA και τα **βασικά μηνύματα** της δραστηριότητας στο σύνολό της.

Η δημιουργία συμμετοχικών δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της καθεμιάς, με την υποστήριξη του Φορέα, έκανε τις χώρες να σκεφτούν τη διαδικασία με **πιο συστηματικό και αναστοχαστικό τρόπο**, δίδοντας σαφή προσοχή και επιδεικνύοντας έντονο ενδιαφέρον για τα ηθικά ζητήματα σε όλα τα στάδια των δραστηριοτήτων.

Η εφαρμογή διαφορετικών πτυχών του πλαισίου παρείχε στις χώρες τη δυνατότητα να σκεφτούν διαφορετικά τη συμμετοχή. Όπως επισήμανε ο εκπρόσωπος της Μάλτας:

«Θα διατηρούσατε κάποιες επιφυλάξεις και ίσως να σκεφτόσασταν ότι αυτό μπορεί να είναι πραγματικά δύσκολο – αλλά όταν σχεδιάζετε και έχετε, μάλιστα, ορισμένες εφεδρικές λύσεις, συνειδητοποιείτε ότι **ΜΠΟΡΕΙΤΕ** πραγματικά να ακούσετε αυτές τις φωνές.»

(Μέλος του Συμβουλίου Εκπροσώπησης της Μάλτας)

Η **ανακεφαλαιωτική έκθεση** (Ευρωπαϊκός Φορέας, 2022β) περιέχει περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με το έργο των χωρών. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις χώρες που στοχεύουν στην προώθηση της ουσιαστικής συμμετοχής.

Η εργαλειοθήκη «Φωνές σε Δράση»

Μετά την ολοκλήρωση των ανά χώρα εργασιών, όλα τα ευρήματα, τα βασικά μηνύματα, το πρακτικό υλικό και οι πόροι και από τις δύο φάσεις της VIA συγκεντρώθηκαν σε μια ηλεκτρονική εργαλειοθήκη ανοιχτής πρόσβασης. Η **εργαλειοθήκη «Φωνές σε Δράση»** παρέχει πρακτικές προσεγγίσεις για τη συνεργασία με τους μαθητές και τις οικογένειές τους. Περιγράφει πώς να λαμβάνονται υπόψη και να συνεκτιμώνται πραγματικά οι φωνές τους στη λήψη αποφάσεων. Περιλαμβάνει παραδείγματα χωρών μελών του Φορέα και συνδέσμους με σχετικές δραστηριότητες και αποτελέσματα του Φορέα, καθώς και με βασικές έρευνες, πολιτικές και πρωτοβουλίες από διάφορους διεθνείς οργανισμούς.

Η εργαλειοθήκη είναι ένας δυναμικός πόρος που έχει σχεδιαστεί για να παρέχει υποστήριξη σε διαφορετικούς εμπλεκόμενους φορείς σε όλα τα επίπεδα του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε να αποτελέσουν φορείς αλλαγής στα σχολεία, τις κοινότητες, τις περιφέρειες και τις χώρες τους. Οι εν λόγω εμπλεκόμενοι φορείς μπορεί να περιλαμβάνουν τους εξής:

- Μαθητές, οικογένειες, επαγγελματίες και ερευνητές
- Τοπικούς ηγέτες σχολείων και κοινοτήτων
- Περιφερειακούς και δημοτικούς φορείς

- Μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς
- Εθνικούς φορείς χάραξης πολιτικής.

Οι χώρες του Φορέα είναι ελεύθερες να συνεχίσουν να ανεβάζουν παραδείγματα ουσιαστικής συμμετοχής από το δικό τους περιβάλλον.

Η εργαλειοθήκη κυκλοφόρησε σε εκδήλωση για τη VIA στο Βελιγράδι της Σερβίας, τον Μάιο του 2023. Συμμετείχαν περισσότεροι από 80 υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής, μαθητές και εκπρόσωποι οικογενειών από χώρες μέλη του Φορέα. Παρουσιάστηκε μια επισκόπηση της δραστηριότητας VIA και οι συμμετέχοντες έλαβαν μέρος σε διαδραστικές δραστηριότητες όπου συζήτησαν θέματα και προκλήσεις σχετικά με τη δυνατότητα ουσιαστικής συμμετοχής. Στην εκδήλωση δημιουργήθηκε ένα βίντεο, το οποίο παρουσιάζει ενήλικες και μαθητές να εκφράζουν τις απόψεις τους σχετικά με τη συμμετοχή τους στη δραστηριότητα VIA.

Σχήμα 3. Μια κοινή παρουσίαση από έναν μαθητή και έναν διαμορφωτή πολιτικής στην εκδήλωση για τη VIA

Βασικά μηνύματα για τους διαμορφωτές της πολιτικής

Τα στοιχεία από τη VIA δείχνουν ότι, ενώ η συμμετοχή των μαθητών και της οικογένειας στη λήψη αποφάσεων αποτελεί επιτακτικό ζήτημα στην ατζέντα των διαμορφωτών της εκπαιδευτικής πολιτικής, οι πολιτικές δεν έχουν εφαρμοστεί στην πράξη. Για να επιτευχθεί βιώσιμη αλλαγή, **οι διαμορφωτές της πολιτικής πρέπει να ξεκινήσουν διάλογο** για να διασφαλίσουν ότι οι φωνές των μαθητών και των οικογενειών αποτελούν μέρος της διαδικασίας αλλαγής.

Από τη δραστηριότητα VIA προσδιορίστηκαν **οκτώ βασικά μηνύματα** για να καταστεί δυνατή η ουσιαστική συμμετοχή των μαθητών και των οικογενειών. Παρότι τα μηνύματα απευθύνονται στους διαμορφωτές της πολιτικής και σε άλλους επαγγελματίες και οργανισμούς που κατέχουν θέσεις εξουσίας, μπορούν να χρησιμεύσουν ως σημείο αναφοράς για όλους τους εμπλεκόμενους φορείς της εκπαίδευσης.

1. Συστηματοποίηση διαδικασιών για την ουσιαστική συμμετοχή των μαθητών και των οικογενειών σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό/κοινοτικό επίπεδο

Οι πολιτικές που σχετίζονται με τα δικαιώματα των μαθητών και της οικογένειας θα πρέπει να αναφέρουν σαφείς διαδικασίες που να μπορούν να εφαρμοστούν σε όλο το εκπαιδευτικό σύστημα και που αποτελούν προϊόν διατομεακής συνεργασίας. Σε γενικές γραμμές, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ο ρόλος των οικογενειών στην υποστήριξη και τη δυνατότητα να ακουστούν οι φωνές των μαθητών και να συμπεριληφθούν στη λήψη αποφάσεων.

2. Αύξηση της συμμετοχής στη διαμόρφωση της νομοθεσίας και της πολιτικής

Η συμμετοχή των μαθητών και της οικογένειας σε επίπεδο πολιτικής πρέπει να είναι γνήσια, όχι συμβολική. Πρέπει να περιλαμβάνει ενεργά ομάδες και άτομα που στο παρελθόν δεν είχαν τη δυνατότητα να επηρεάσουν τις αποφάσεις σε επίπεδο πολιτικής που αφορούσαν τους ίδιους, τους συνομηλίκους τους, τα σχολεία και τις κοινότητές τους.

3. Χρήση ηθικών προσεγγίσεων σε όλα τα στάδια συμμετοχής

Οι ηθικές προσεγγίσεις εφαρμόζονται στα ζητήματα της συναίνεσης, της ασφάλειας και της ιδιωτικότητας των συμμετεχόντων. Εξετάζουν πώς λαμβάνονται, καταγράφονται, αναφέρονται και εφαρμόζονται οι φωνές, εάν οι προσεγγίσεις αυτές ωφελούν τους μαθητές ή/και τις οικογένειες και πόσο ανοιχτά διαδίδονται οι πληροφορίες. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να αντιμετωπιστούν οι ανισοροπίες ισχύος στη συμμετοχή.

4. Προσδιορισμός και συμπερίληψη των φωνών που βρίσκονται στο περιθώριο, δεν ακούγονται ή έχουν φιμωθεί

Οι διαμορφωτές της πολιτικής θα πρέπει να συνεργάζονται με τα σχολεία και τις κοινότητες για να λάβουν υπόψη τους και να συνεκτιμήσουν τις φωνές εκείνων που ανήκουν σε περιθωριοποιημένες ομάδες. Θα πρέπει να αναγνωρίσουν την αλληλεξάρτηση μεταξύ των νέων και των ενηλίκων, καθώς και τον ρόλο των οικογενειών στην ανάπτυξη και την προβολή της φωνής των μαθητών σε εκπαιδευτικά θέματα.

5. Συνειδητοποίηση της πολυπλοκότητας των διαφορετικών ομάδων και των διασταυρούμενων ταυτοτήτων

Όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς θα πρέπει να έχουν κατά νου ότι στις ομάδες υπάρχουν και κάποια ιδιαίτερα άτομα. Είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη ότι οι μαθητές και οι οικογένειες μπορεί να έχουν πολλαπλές ταυτότητες και υπόβαθρα που διασταυρώνονται και διαμορφώνουν τις προοπτικές τους. Οι μαθητές ή οι οικογένειες που συνδέονται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ή «ταμπέλες» εξακολουθούν να έχουν τις δικές τους εμπειρίες και φωνές. Αυτή η προσέγγιση μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγές που θα ωφελήσουν όλους τους μαθητές και όλες τις οικογένειες.

6. Αξιοποίηση πολυάριθμων μοντέλων, προσεγγίσεων και πόρων ώστε να έχουν όλοι τη δυνατότητα να συμμετέχουν ουσιαστικά

Προκειμένου να συνεκτιμηθεί η ποικιλομορφία των μαθητών και των οικογενειών, είναι σημαντικό να χρησιμοποιούνται διάφοροι πόροι και να διασφαλίζεται η ισότητα σε κάθε στάδιο. Οι διοργανωτές των προγραμμάτων και οι διαμορφωτές της πολιτικής μπορούν να ανατρέξουν σε διαφορετικά εννοιολογικά μοντέλα προκειμένου να σχεδιάσουν συμμετοχικές δραστηριότητες σε επίπεδο πολιτικής και πρακτικής. Αυτά τα μοντέλα συχνά περιλαμβάνουν σημεία για προβληματισμό και συζήτηση και πρακτικές σκέψεις και κατευθύνσεις. Η τεχνολογία προσφέρει ευελιξία για την υποστήριξη της ουσιαστικής συμμετοχής με διάφορους τρόπους.

7. Δημιουργία ικανοτήτων για ουσιαστική συμμετοχή και ενεργητική ακρόαση

Οι εμπλεκόμενοι φορείς που κατέχουν ηγετικές θέσεις έχουν ευθύνη όχι μόνο να διευκολύνουν τις ευκαιρίες ουσιαστικής συμμετοχής σε όλα τα επίπεδα, αλλά επίσης να αναπτύξουν την ικανότητα των μαθητών και των οικογενειών να συμμετέχουν. Είναι ζωτικής σημασίας να υποστηρίζονται κατάλληλα οι μαθητές και οι οικογένειες για να αναπτύξουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και την κατανόηση που απαιτούνται για να συμμετέχουν.

8. Ενίσχυση των σχέσεων με μη κυβερνητικές οργανώσεις και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών

Οι ομάδες υποστήριξης, οι ενώσεις και οι τοπικοί και διεθνείς οργανισμοί είναι σημαντικοί για την αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τα δικαιώματα και τις ανάγκες των παραμελημένων ομάδων. Αυτοί οι οργανισμοί διεξάγουν συχνά έρευνα για τα ζητήματα αυτά και παράγουν προσβάσιμους, πρακτικούς πόρους σχετικά με τις φωνές και τη συμμετοχή. Αυτοί οι πόροι, ορισμένοι από τους οποίους περιλαμβάνονται στην **εργαλειοθήκη VIA**, μπορούν να εφαρμοστούν στη λήψη αποφάσεων και τη θέσπιση πολιτικών για την ενταξιακή εκπαίδευση. Τα πιθανά οφέλη από την ανάπτυξη συνεργειών και τρόπων συνεργασίας με αυτούς τους τομείς αποτελούν σημαντικό ζήτημα για τους διαμορφωτές της πολιτικής.

Τελικές παρατηρήσεις

Η δραστηριότητα VIA παρείχε στοιχεία σχετικά με ορισμένους από τους τρόπους με τους οποίους η συμμετοχική χάραξη πολιτικής στην εκπαίδευση μπορεί να καταστεί ουσιαστική και βιώσιμη. Πρότεινε το πλαίσιο VIA για την ουσιαστική συμμετοχή στην ενταξιακή εκπαίδευση, που περιλαμβάνεται στην εργαλειοθήκη VIA, ως το εργαλείο προβληματισμού που θα επιτρέψει στους εμπλεκόμενους φορείς να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις και τα εμπόδια όσον αφορά τη συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Η VIA κατέδειξε τη σημασία των **διαγενεακών προσεγγίσεων**, που βασίζονται στη συνεργασία ανάμεσα στους μαθητές, τις οικογένειες και τους διαμορφωτές της εκπαιδευτικής πολιτικής σε όλα τα επίπεδα. Υποστηρίζει μια **προσέγγιση πολιτικής από πάνω προς τα κάτω, η οποία βασίζεται σε πρωτοβουλίες από κάτω προς τα πάνω** σε τοπικό και σχολικό επίπεδο, ως βήμα προόδου.

Αυτή η συνδυασμένη προσέγγιση αποτελεί ένα μέσο αύξησης της ευαισθητοποίησης των περιθωριοποιημένων και φημωμένων φωνών και τη διευκόλυνση της πιο ενεργής συμμετοχής τους. Ταυτόχρονα, προτείνει έναν πιο δημοκρατικό και άμεσο τρόπο σχεδιασμού και εφαρμογής της πολιτικής, που προϋποθέτει τη συμμετοχή των διαμορφωτών της πολιτικής σε διαδραστικές δραστηριότητες που βασίζονται στη φωνή των μαθητών και των τη οικογενειών τους σε τοπικό επίπεδο.

Ευελπιστούμε ότι η δραστηριότητα VIA και τα βασικά μηνύματά της για την πιο συστηματική συμμετοχή των μαθητών και των οικογενειών στη λήψη εκπαιδευτικών αποφάσεων μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία μιας αληθινής κουλτούρας συνεκτίμησης και ικανοποίησης των φωνών τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Cologon, K., 2020. 'Is inclusive education really for everyone? Family stories of children and young people labelled with "severe and multiple" or "profound" "disabilities"' [Η ενταξιακή εκπαίδευση απευθύνεται πραγματικά σε όλους; Οικογενειακές ιστορίες παιδιών και νέων με «σοβαρές και πολλαπλές» ή «βαθιές» «αναπηρίες»], *Research Papers in Education*, 37 (3), 395–417

Lundy, L., 2007. "Voice" is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child' [Η «φωνή» δεν είναι αρκετή: ορισμός του άρθρου 12 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού], *British Educational Research Journal*, 33 (6), 927–942

UNICEF, 2020. *Engaged and Heard! Guidelines on Adolescent Participation and Civic Engagement* [Συμμετοχή και συνεκτίμηση! Κατευθυντήριες γραμμές για τη συμμετοχή των εφήβων και την εμπλοκή των πολιτών]. Νέα Υόρκη: UNICEF

Ευρωπαϊκός Φορέας για την Ειδική Αγωγή και την Ενταξιακή Εκπαίδευση, 2022α. *Voices into Action – The Voices of Learners and their Families in Educational Decision-Making: Literature Review* [Φωνές σε Δράση – Οι φωνές των μαθητών και των οικογενειών τους στη λήψη εκπαιδευτικών αποφάσεων: Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας]. (D.C. Murdoch, A. Mangiaracina και A. Κεφαλληνού, συντ.). Odense, Δανία

Ευρωπαϊκός Φορέας για την Ειδική Αγωγή και την Ενταξιακή Εκπαίδευση, 2022β. *Voices into Action: Promoting learner and family participation in educational decision-making* [Φωνές σε Δράση: Προώθηση της συμμετοχής των μαθητών και των οικογενειών στη λήψη εκπαιδευτικών αποφάσεων]. (A. Κεφαλληνού, D.C. Murdoch, A. Mangiaracina και Σ. Συμεωνίδου, συντ.). Odense, Δανία

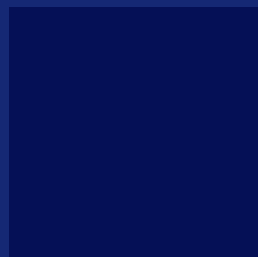

Γραμματεία:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Τηλ: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Γραφείο Βρυξελλών:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Τηλ: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org